

Chojnice, dnia 18 grudnia 2021 r.

Prof. dr hab. Jacek Knopek
Katedra Nauk o Polityce
Wydział Humanistyczny
Politechnika Koszalińska
u. Kwiatkowskiego 6e
75-343 Koszalin

**Opinia nt. rozprawy doktorskiej autorstwa p. mgr Agnieszki Pazderskiej
pt. „Empiryczne modele internetowej aktywności politycznej
młodych dorosłych”**

**(Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wydział Nauk o Polityce
i Administracji, Bydgoszcz 2021, ss. 424 + załączniki)**

Internet to ogólnoswiatowy system połączeń między komputerami, określany niekiedy jako sieć sieci. Oznacza to, że dzięki takiemu połączeniu można dotrzeć niemal do każdego miejsca na kuli ziemskiej, pod warunkiem, że istnieje tam łączność telekomunikacyjna. Daje to wielkie możliwości oddziaływania na odbiorców czy konkretnego interlokutora poprzez przesyłanie obrazu, dźwięku, tekstu, filmu itd. W ten sposób nie tylko poznaje się świat, który staje się bliższy, ale także kształtuje rodzaj relacji z innym człowiekiem, buduje sympatię bądź antypatię odbiorcy, można stworzyć wręcz odpowiednią platformę do porozumiewania, co zaowocować może pewnymi cechami związanymi z wypełnianiem niektórych funkcji społecznych, w tym politycznych. Albowiem, jak słusznie rozważała we wstępie Autorka dysertacji: „Obecnie trudno wyobrazić sobie świat bez sieci internetowej. Nowe media, w tym portale społecznościowe, blogi czy strony www pełnią nie tylko funkcje rozrywkowe, ale także funkcje informacyjne czy edukacyjne. Internet coraz

częściej dla młodych ludzi jest głównym źródłem informacji dotyczących najważniejszych wydarzeń w Polsce i na świecie, a także kwestii związanych ze sferą polityczną” (s. 6). I trudno się z taką konotacją nie zgodzić, albowiem chcąc współcześnie aktywnie uczestniczyć w życiu politycznym trzeba być aktywnym w sieci. Bez tego elementu własnej autoprezentacji trudno sobie obecnie wyobrazić kreatywnego samorządowca, nie mówiąc już o popularnym polityku. Dlatego warto adeptom politologii aktywizować się na tym obszarze poznawczym, albowiem różnego rodzaju grupy i kluby politycznie usposobione będą korzystały z tego typu badań, jako niezbędnym narzędziem do organizacji platformy wyborczej zarówno w strukturach wewnętrznych, jak i w odniesieniu do pozyskania potencjalnych wyborców. Dobrze się zatem stało, że Autorka podjęła się takiego zadania w rozprawie doktorskiej, której podstawowym przesłaniem stały się empiryczne modele internetowej aktywności politycznej młodych dorosłych.

1. Ogólna charakterystyka rozprawy.

Opiniowana praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów o różnej objętości i zróżnicowanej liczbie podrozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisów przedmiotowych, załączników oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Nie zdecydowano się w rozprawie na przygotowanie wykazu skrótów czy indeksów, gdyż rzeczywiście nie musiały one wystąpić ze względu na swą specyfikę i badany obszar przedmiotowy. Tak przedstawiona do recenzji rozprawa liczy – z załącznikami – 444 strony.

Metodologiczny i ciekawy zarazem charakter ma wstęp do rozprawy (ss. 12). Wskazano w nim na problem badawczy, cele i hipotezy, tło analizowanych treści podmiotowych, uzasadnienie interdyscyplinarnego ujęcia tematu, użyte metody badawcze, stan literatury oraz konstrukcję pracy. Poza treściami metodologicznymi naświetlono w nim tło własnych zainteresowań Autorki oraz opisywanych treści problemowych.

Zadaniem pierwszego rozdziału rozprawy stało się dookreślenie podmiotu politologicznych zainteresowań Doktorantki, którym stała się polityczna aktywność internetowa w społeczeństwie informacyjnym (ss. 62). Poruszono w nim kwestie związane ze znaczeniem nowych mediów we współczesnej polityce, a ponadto odniesiono się do dwóch kategorii politologicznych – aktywności politycznej oraz aktywności internetowej. Wykorzystując literaturę przedmiotu starano się wykazać jaką część działalności człowieka we współczesnym świecie zajmuje aktywność polityczna i internetowa. To bardzo istotna kwestia odnosząca się do możliwości oddziaływań politycznych przez partie i inne grupy oddziaływań, które wyznaczają poziom współczesnych artykulacji potrzeb społecznych.

„Młodzi dorośli i ich internetowa aktywność polityczna w aspekcie teoretycznym” (ss. 60) została zaprezentowana w rozdziale drugim. Częściami składowymi tego rozdziału stały się punkty: młodzi dorośli jako kategoria analityczna, aktywność polityczna młodych dorosłych oraz aktywność internetowa młodych dorosłych. W dużym stopniu rozdział ten stanowi dopełnienie części poprzedniej, nie tylko korespondując ze sobą, ale i wzajemnie się uzupełniając.

Rozdział trzeci nosi w dysertacji tytuł „Formy internetowej aktywności wśród młodych dorosłych” (ss. 60). Zwrócono w nim uwagę na aktywność prezentowaną w mediach społecznościowych, kategorię slaktywizmu oraz aktywność szerzącą nienawiść w internecie. Pod względem treści i części składowych materiał ten dalej uzupełnia poprzednie treści, wzbogacając je o kolejne kategorie oraz stosowne dookreślenia problemowe i przedmiotowe.

W rozdziale czwartym scharakteryzowano zastosowany warsztat badań empirycznych, który stał się niezbędny do przeprowadzenia badań własnych (ss. 34). Ukazano w nim organizację i przebieg badań; dookreślono próbę osób badanych; ukazano środowisko kujawsko-pomorskiej społeczności regionalnej, gdzie przeprowadzono badania; ukazano raport z przebiegu badań; scharakteryzowano zmienne badawcze i ich pomiar; dokonano analizy, ustaleń i

interpretacji wyników badań oraz zastosowano uzupełnienia do badań empirycznych.

Konotacje zawarte w rozdziale piątym, ostatnim, stały się odzwierciedleniem ustaleń przyjętych w materiale poprzedzającym, albowiem ta część rozprawy powstała jako pokłosie przeprowadzonych badań empirycznych: „Modele aktywności politycznej młodych dorosłych w internecie” (ss. 129). Wśród analizowanego pola badawczego, będącego pokłosiem badań empirycznych, znalazły się: internetowa aktywność polityczna młodych dorosłych i aktywność związana z polityką; aktywność w mediach społecznościowych; slaktywizm; aktywność szerząca nienawiść w internecie; modele internetowej aktywności politycznej młodych dorosłych; młodzi dorośli w obliczu nowych wyzwań.

Rozprawę wieńczy merytoryczne, odpowiadające na pytania zawarte we wstępie, zakończenie (ss. 8) oraz rozbudowana bibliografia (ss. 40).

2. Merytoryczna ocena rozprawy.

Jak podkreśliła Autorka w pierwszym zdaniu otwierającym wprowadzenie do rozprawy – jej przedmiotem będą empiryczne modele internetowej aktywności politycznej młodych dorosłych. Temat zatem niezwykle ważki w dobie globalizacji i dywersyfikacji potrzeb współczesnego świata. Nawet najprostsze badania przeprowadzane metodą ankietyzacji czy udzielane drogą łączności telefonicznej podkreślają, że komputer (w domyśle internet) stał się nieodłącznym „przyjacielem” człowieka i to nie tylko w cywilizacji Zachodu, ale także w innych regionach Globu. W zależności od próby badawczej medium temu człowiek poświęca kilka, a nawet kilkanaście godzin w ciągu doby. Oznacza to, że poświęca on klawiaturze, kliknięciom, lajkom, dotykowi ekranu więcej czasu, aniżeli najbliższym osobom w rodzinie – współmałżonkowi, dzieciom czy rodzicom. Wywołuje to odpowiednie konflikty w rodzinie wynikające z takiego pułapu zainteresowania szklanym ekranem, ale także znaleźć można pozytywy takiego stanu rzeczy, albowiem młodzi ludzie zajęci

materiałem płynącym z internetu nie mają czasu na dodatkowe kłótnie czy konflikty, co także podkreślane jest w tego typu badaniach. Poza sferą społeczną, gospodarczą, kulturalną czy religijną internet musiał stać się narzędziem wykorzystywanym przez politykę i polityków, albowiem jeszcze silniej niż prasa, radio lub telewizja mógł oddziaływać na potencjalnych wyborców. Stąd podjęcie analizy w rzeczonym paradygmacie okazało się nie tylko ważne, ale i zasadne, albowiem nic w chwili obecnej nie wskazuje na to, aby inne media mogły wykluczyć internet ze sfery politycznej czy wyborczej człowieka.

Autorka rozprawy formułując założenia do dysertacji oparła je na następujących przesłankach: badania nad internetową aktywnością polityczną budzą szczególne zainteresowanie ze względu na wszechobecność nowych technologii w codziennej rzeczywistości; internet jest coraz częściej wykorzystywany w sferze politycznej; badaniem objęta została grupa od 18 do 34 roku życia, a więc społeczność, która miała pierwszy kontakt z komputerem i internetem w dzieciństwie lub w okresie dorastania; mimo ważkości poruszanego problemu w dalszym ciągu brakuje opracowań, w których podejmowano by usystematyzowaną próbę weryfikacji poziomu internetowej aktywności politycznej wśród młodych dorosłych wraz z empirycznymi modelami opartymi na kryteriach internetowej aktywności reprezentowanej przez ankietowanych; pogłębione badania empiryczne dotyczące internetowej aktywności politycznej wśród młodych dorosłych stwarza możliwość do pełniejszego wypracowania próby statystycznej odnoszącej się do poziomu internetowego uczestnictwa w sferze politycznej.

W celu dookreślenia badanego problemu Autorka odniosła się do modelowania zjawisk i procesów politycznych na podstawie badań empirycznych, co nie należy do zabiegu prostego, albowiem nawet osoby posiadające duże doświadczenie metodologiczne, mają problem z konkretyzacją występujących w literaturze politologicznej modeli. Występujące bowiem tam modele teoretyczne oraz empiryczne charakteryzują się tym, iż mają charakter mało sformalizowany, a ponadto posiadają ograniczone możliwości do rzeczywistego prognozowania.

Autorka odwołując się do orientacji postpozytywistycznej zaznaczyła, że jej celem jest sformułowanie postulatów teoretycznych, a następnie poprzez zgromadzenie danych empirycznych potwierdzenie bądź podważenie funkcjonujących schematów. Temu celowi podporządkowano strukturę rozprawy, która składa się jakby z dwóch części, albowiem trzy pierwsze rozdziały inicjują założenia teoretyczno-koncepcyjne, wyznaczając tym samym założenia do analizy przedmiotowej i podmiotowej zawierających się treści w dwóch kolejnych rozdziałach dysertacji. Badania ilościowe w tym zakresie przeprowadzono z wykorzystaniem kwestionariuszy ankiet. Struktura taka może nie jest typowa dla tego typu prac, ale należy uznać ją za prawidłową. Pewną niezręcznością stało się brak pełnego określenia chronologii i geografii podjętych badań, która – moim zdaniem – powinna zostać zawarta już w tytule, a we wstępie należało dookreślić ją metodologicznie.

Na podstawie przeprowadzonej analizy przedmiotowej i podmiotowej Autorka sformowała wnioski mówiące o tym, iż: młodzi dorośli cechują się stosunkowo niskim poziomem internetowej aktywności politycznej; ankietowani przynajmniej raz w tygodniu dodają posty, uczestniczą w wydarzeniach na Facebooku, udostępniają linki, posiadają własnego bloga, czytają blogi innych oraz je komentują, czyli są internetowo aktywni; młodzi dorośli – i tu zaskoczenie – nie cechują się wyższym poziomem wiedzy z memów internetowych aniżeli poziomem wiedzy ogólnej o sferze politycznej; działania slaktywistyczne (czyli odnoszące się do społecznego lub politycznego aktywizmu) są coraz bardziej popularne wśród badanej grupy, aczkolwiek ich nasilenie istotnie się zmniejsza wraz z tym, jak zaczyna się sfera aktywności politycznej; osoby ankietowane cechowały się niskim poziomem tolerancji w odniesieniu do mowy nienawiści, hejtingu, trollingu czy flamingu.

W wyniku przeprowadzonych analiz, w odniesieniu do internetowej aktywności politycznej młodych dorosłych, Autorka zaproponowała stosowanie trzech modeli opartych o: niski poziom aktywności; umiarkowany i wysoki poziom aktywności; brak aktywności. Cenną adnotacją przygotowaną przez Autorkę, która może być wykorzystana przez grupy polityczne, jest założenie

mówiące o tym, że pomimo codziennego sięgania po internet, młodzi dorośli korzystają z niego w sposób bierny, czyli przeglądają jedynie portale społecznościowe, słuchając muzyki czy oglądając filmy. Większość respondentów określiła z kolei swoje zainteresowanie polityką jako średnie, śledząc główne wydarzenia polityczne.

W chwili obecnej Autorka dysertacji ma gotową odpowiedź dla gremiów politycznych, w jaki sposób można zaistnieć na scenie politycznej bądź nawet wygrać wybory, czyli poprzez zwiększenie zainteresowania sferą polityczną wśród młodych dorosłych. Z jednej strony jest to niepokojące, że młode osoby nie interesują się polityką, ale z drugiej strony jest to bardzo ciekawy przedmiot badań politologicznych. W związku z tym adekwatne jest kolejne pytanie odnoszące się do następnej próby badawczej – jak tego dokonać? I tutaj zachęcałbym Autorkę do dalszej inicjatywy badawczej w tym zakresie, gdyż wcześniej czy później polscy politycy muszą zwrócić się do politologów, aby analizowali procesy wyborcze dostarczając jednocześnie stosownych narzędzi i technik służących odpowiedniej komunikacji werbalnej i niewerbalnej, a dokonywać tego mogą osoby zajmujące się właśnie badaniami empirycznymi¹.

Po lekturze dysertacji ocena jej jest niezwykle pozytywna. Cele rozprawy i jej hipotezy zostały zweryfikowane, tok myślowy poprowadzony prawidłowo, wnioski udokumentowane. Oceniając zawartość rozpraw doktorskich przywiązuję szczególną uwagę jeszcze do jednej kwestii, a mianowicie czy dysertacja ma dla mnie charakter poznawczy. W tym konkretnym przypadku rozprawa doktorska spełniła swoje założenia, gdyż w trakcie jej lektury odnalazłem takie informacje, które były mi nieznane, a więc mogłem dzięki niej wzbogacić i swój tok myślowy.

¹ W ostatnim czasie następuje spadek poparcia Polaków dla Unii Europejskiej, który obecnie oscyluje na poziomie 65%. Może nie jest to zbyt wielkie zdziwienie dla obserwatorów życia politycznego w Polsce, ale niepokojącym zjawiskiem jest to, że coraz więcej młodych ludzi wypowiada się przeciwko tej strukturze i to jest już zastanawiające, albowiem na początku XXI w. grupa będąca najsilniejszym oportunistą tej inicjatywy znajdowała się w wieku poprodukcyjnym (odpowiednio 60 i 65 rok życia). W obecnej sytuacji odpowiedni pomiar wśród licealistów i studentów odnoszący się do ich stosunku do Unii Europejskiej byłby wręcz niezbędny.

3. Charakterystyka doboru i wykorzystania źródeł.

Rozprawa została przygotowana w oparciu o źródła pierwotne i wtórne (s. 370-409). Podzielono ją na akty prawne i dokumenty; raporty; monografie; rozdziały w pracach zbiorowych; artykuły w czasopismach naukowych; niepublikowane prace naukowe; informacje, dane statystyczne i opracowania publikowane w internecie. Nie wykorzystano w tym względzie tradycyjnego podziału, który powinien odwoływać się do części składowych: I. Źródła; II. Literatura; III. Netografia. Niemniej odpowiednia gradacja bibliograficzna została w tej części zachowana i Autorka od pozycji, które mają wymiar źródłowy przeszła do pozycji książkowych oraz artykułów, kończąc na zasobach internetu.

Bibliografię uznać można wręcz za imponującą, albowiem jej bogactwo odnosi się nie tylko do tradycyjnej dyscypliny nauki o polityce i administracji, ale i do dziedziny nauk społecznych, albowiem tego wymagają – stawiające na interdyscyplinarność – współczesne badania politologiczne. Kwestie te odnoszą się zwłaszcza do takiej tematyki, która została podjęta w dysertacji, gdzie przyjęte zostały badania empiryczne. Większość komponentów znajdujących się w bibliografii została przedmiotowo i podmiotowo wykazana w przypisach rozprawy. Autorka ponadto umiejętnie z nich korzysta. Nie dopatrzone się w wykazach bibliograficznych większych błędów, co świadczy, że ta część rozprawy przygotowywana była nie tylko w spokoju, ale i z rozsądkiem, a to świadczy o dobrym przygotowaniu technicznym i warsztatowym młodego badacza. Zasluguje to tylko na duży pozytywny, gdyż doktoranci najczęściej redagują ostatnie części techniczne pracy w pośpiechu, przez co zdarzają się w tym elemencie błędy metodologiczne i warsztatowe.

Do bibliografii można byłoby jeszcze dodać kilka czy kilkanaście pozycji z zakresu metodologii badań społecznych, technik i narzędzi badawczych, ale w opinii recenzenta nie wpłynęłoby to na zasadniczy tok merytorycznej wypowiedzi jej Autorki, jak i przeprowadzonych badań empirycznych. Mogłoby

to przynieść co najwyżej efekt poznawczy czy historiograficzny, ale przy tak zredagowanej bibliografii w dysertacji nie jest to potrzebne. W niektórych przypadkach bowiem bibliografia jest wręcz przeładowana. W przypadku oddania rozprawy do wydawnictwa, celem jej opublikowania – do czego bym Autorkę zachęcał – należałoby z tym problemem się zmierzyć i poddać większej selekcji zaprezentowany materiał bibliograficzny.

4. Ocena formalnej strony rozprawy.

Pozytywnie można ocenić formalną stronę pracy, zarówno pod względem poprawności języka, jak też warsztatowego jej przygotowania, konstrukcji przypisów itp. Pracę czyta się w sposób przyjemny i dokładny. Zdania i poszczególne akapity następują na siebie, co tylko podkreśla moją tezę przedstawioną w pierwszym zdaniu niniejszej części recenzji. Jeżeli występuje zapytanie to Autorka albo na nie odpowiada albo też stara się znaleźć na nie odpowiedź. Powoduje to, że nie ma w rozprawie urwanych myśli, nieostrych czy fragmentarycznych wypowiedzi bądź takich, które nic nie wnoszą do istoty zagadnienia.

Licznie przygotowane w rozprawie tabele i wykresy posiadają odpowiednią reasumpcję, tzn. nie zostały pozostawione ad hoc, tylko Autorka chce znaleźć odpowiednie podsumowanie, porównanie czy wnoszą zapowiedź do kolejnej tezy, która znajduje się w kolejnym zestawieniu. Jedyne w kilkunastu miejscach występują powtórzenia, w kilkunastu kolejnych znalazłem drobne literówki, ale to wszystko na 444 stronach dysertacji, licząc z załącznikami. Pod tym względem nie ma się czego czepiać i nie trzeba wypisywać nawet tych nielicznych uchybień na kartach niniejszej recenzji.

5. Wnioski końcowe.

Należy podkreślić, że przedstawiona do mojej recenzji rozprawa doktorska jest ciekawym osiągnięciem naukowym. Mimo drobnych potknięć i

uchybień daje ona świadectwo dużego wysiłku badawczego, dojrzałości i zarazem umiejętności do prowadzenia dalszych badań naukowych. Podniesione w opinii uwagi i sugestie natury metodologicznej czy warsztatowej nie umniejszają faktu, że temat został zrealizowany.

Mgr Agnieszka Pazderska w pracy pt. „Empiryczne modele internetowej aktywności politycznej młodych dorosłych” spełniła zatem podstawowe wymogi określone obowiązującymi przepisami, odnoszącymi się do rozpraw doktorskich. Praca stanowi ciekawe, oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, Abiturientka ponadto przeprowadziła w sposób samodzielny badania na reprezentatywnej próbie oraz wykazała się odpowiednią znajomością wiedzy teoretycznej. Na tej podstawie wnioskuję o przyjęcie tej rozprawy oraz o dopuszczenie jej Autorki do publicznej obrony pracy doktorskiej.

Biorąc pod uwagę przygotowaną przez Kandydatkę dysertację, obejmującą nakład pracy, uwypuklony problem badawczy, jej stronę formalną oraz bibliograficzną jestem przekonany, że zasługuje ona na wyróżnienie, o co też wnoszę do Rady Dziedziny Nauk Społecznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Jacek Knopek